

היו דברים בחינוך ילדים, שאולי נראים היום מגוחכים, אך נתפסו אז כ"הכרחיים" שאי אפשר לוותר עליהם - ויהי מה. למשל עניין חשוב כמו שיעורי ריקוד. בתאום עם פריאנוולדה התקשרו עם מורה לריקודים, שתפקידה היה, בין היתר, גם להכניסנו לנימוסי החברה הגבוהה.

דובר על הריקודים של התקופה - הטנגו, One-Step, הרומבה הקובנית, פסדובלה, ולס אנגלי, פוקס-טרוט - מה עוד? כל עוד רוקדים יחד עם המורה, העניין הולך יופי. עם שותפה מהססת, שהנך חייב להוביל, יש כבר בעיות. אבל ללמוד לומדים קודם כל מעשית, ולי לא היה בדרך כלל אומץ הלב לכך. פשוט לא העזתי, וכך נשארה אפיזודה חינוכית חשובה זו ללא תוצאות. יכולים לומר "מילא", מה כבר ההפסד, אבל האמת היא, שזה היה חסר לי מאוד, כאמצעי לקשור קשרים.

הנאצים לא תפסו את השלטון ע"י הפיכה, בכוח הזרוע, אלא באורח פרלמנטארי, אחרי התמקחות ממושכת, כבעלי הסיכויים הטובים ביותר להרכיב ממשלה קואליציונית. הנאצים לא היו המפלגה הגדולה ביותר (אלה היו עדיין הסוציאל-דמוקרטים), אך עם שתי מפלגות של הימין המתון יותר היו מסוגלים להרכיב ממשלה. "תפיסת השלטון" לשמה, ביטול הממשל התקין והקמת שלטון יחיד קרה רק כעבור מספר שבועות, תחת אצטלה של מצב חירום לאומי (הצתת הרייכסטאג).

היהודים שהשלו עצמם, שהנאצים יתנו ל-business להמשיך as usual, טעו. כבר בחודש מרץ הוכרז על מבצע ענק ל"החרמת היהודים" (הבויקוט). קבוצות SA במדים, לא ההמון המשולהב (שהסתכל באדישות ושוויון נפש על הנעשה), התנפלו על יהודים ברחוב וסגרו חנויות של יהודים. קבוצות אחרות צעקו סיסמאות נגד היהודים. גם בווריצן בוצעו, כמובן, הפקודות מגבוה. SA צעדו ברחובות וצעקו: 'על גרמניה להתעורר - ליהודים להתפגר'. החנות לא נפתחה באותו יום, אבל העובדים התאספו בכניסה וצעקו לקראת ה-SA: "אתם הורסים את מקום העבודה שלנו" הנאצים לא הגיבו.

באותו יום לא קרה פיזית דבר ליהודי ווריצן, אך היינו בהלם. בפעם הראשונה התחוויר לנו, לאן פני השליטים מועדות: לגרש אותנו מגרמניה. מה הטיפו כל השנים, במאמרים, בכרזות תעמולה, בכרטיסי נסיעה לפלשתינה - הלך ולא שוב, כל זה הפך למציאות. הייתה תחושה של אי הבנה, אי אמון, ואי רצון להשלים אך יחד עם זה חוסר אונים. אך קרה דבר נוסף, תופעה המוכרת לפסיכולוגים: הזדהות האסיר עם סוהרו. יהודים התחילו להאמין לכל הזוועות, שהנאצים העלילו עליהם; הם התחילו להאמין שהם באמת רעים, אינם מתאימים לחברה האנושית ואין להם זכות קיום. צריך היה לקרוע את סעיף התעמולה הנאצית מעיניהם.

באותו יום חרם, "יום הבויקוט", הגיע מישהו מהמרכז. ההנהגה היהודית עשתה באותו יום מאמץ רב להגיע גם לקהילות הנידחות כדי להבהיר ולעודד - לייעץ ובעיקר לנבא לו יכלו. לראשונה נשמעה המילה "הגירה", בהיסוס, בהסתייגות במבוכה. להגר, לאן. היעד הטבעי להגירת יהודים, ארה"ב, סגר את שעריו כבר בשנות ה-20. זרם אמריקה הייתה terra incognita. היה ידוע כי בסוף המאה הייתה הגירה יהודית לארגנטינה במסגרת מוסד מיישב, ICA. ומה עם פלשתינה? עליה ידעו עוד פחות; העיתונות היהודית, בדרך כלל שבועונים, הביאה את המעט, שעניין את הציבור, כתבות לחגים ושבטות. ידוע היה, שהוטל על ממשלת המנדט הבריטית לבצע את הצהרת בלפור ולהקים "מולדת ליהודים" בארץ ישראל. ידוע היה גם, שעליה ממזרח אירופה ניסתה להתיישב בה והחלה גם בייבוש ביצות. איש לא ראה בה אלטרנטיבה להגירה עבור יהודי גרמניה.

הקהילות חיפשו יעוץ. הוזמנו מרצים מכל הזרמים. אף אחד לא יכול לייעץ. ה-CV הטיפו בדרך כלל לעצבים חזקים; הכל יעבור. היותר מציאותיים אמרו: "רבותי, זהו זה. רובנו איננו בגרמניה 1000 שנים, אלא כמאה וחמישים שנה בממוצע. צריך להתרגל למחשבה כי יש לנדוד הלאה. העולם גדול". העולם אומנם גדול, אבל חוקי ההגירה, גם של מדינות זרות אמריקה לא עודדו הגירת יהודים חסרי דולרים. המשבר הכלכלי העולמי עדיין היה בתוקפו.

רוב המרצים היו רבנים, נציגי הזרמים השונים, והמפגשים התקיימו בבית הכנסת, לפעמים תחת פיקוח הגסטפו. בהזדמנות אחת או שתיים הופיע גם ציוני, משהו חדש, בלתי רגיל, מעורר הסתייגות מראש. הוא